

Tomaž KRPIČ

Chris Shilling: *Changing Bodies: Habit, Crisis and Creativity*

SAGE, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore 2008, 216 strani, 40,98 \$ (ISBN 978-1-4129-0832-0)

Že nad zadnjo Shillingovo knjigo *The Body in Culture, Technology & Society* sem bil kar precej navdušen, njegova pravkar izšla knjiga *Changing Bodies: Habit, Crisis and Creativity* pa vsekakor tudi ni od muh. Že uvodoma Shilling uporabi pojem, ki je bil v področju družboslovja dolgo časa potisnjen povsem na stran, če že ne velja, da ga je večina sociologov popolnoma spregledala. Gre za izraz *moralni red*. Shilling se namreč sprašuje o upravičenosti določenega moralnega reda, in sicer tistega, ki podpira obsesivno ukvarjanje posameznikov s svojim lastnim telesom in ki v moderni družbi spravlja posameznikovo telo v »obup«. Sicer je Shilling tako ali tako znan po tem, da je nekaj svojega raziskovalnega časa posvetil vprašanju moralnega reda, a se v zadnji knjigi k vprašanju moralnega reda vrača bolj skozi vrstice oziroma predvsem prek branja neke sociološke paradigme, ki je v ospredje prav na poseben način postavljala vprašanje družbene morale – tako na ravni teorije kakor tudi raziskovalne prakse. Knjiga si v prvi vrsti zasluži bralečovo pozornost zaradi Shillingove odločitve, da _znova odpre vprašanje vrednosti ameriškega pragmatizma za področje sociološkega proučevanja telesa.

Pragmatizem, pri čemer Shilling izpostavlja predvsem delo dveh najbolj razvpitih predstavnikov ameriškega pragmatizma Johna Deweyja in Georga H. Meada, ne pozabi pa tudi na Nelsa Andersona, Roberta E. Parka, Charlesa H. Cooleyja in Williama I. Thomasa, je za prihodnji razvoj sociologije telesa pomemben zaradi vrste razlogov. V prvi vrsti Shillinga privlači pragmatično razumevanje interakcije med posameznikom in njegovo biološko podlago ter okoljem, v katerem se posameznik znajde. Sociologi telesa, nas svari avtor, nikakor ne smemo posameznikovega delovanja reducirati zgolj na delovanje njegovega telesa, saj bi si v tem primeru upravičeno prislužili v zadnjem času pogosto oceno, da se radi spogledujemo z obrnjenim kartezijanzmom. Boljšega »zdravila«, kot je prav Meadov model povezovanja jaza in mene v posameznikovem sebstvu v odnosu do pomembnih drugih, za to Shilling tako ali tako ne bi mogel najti. Prav iz procesa interakcije posameznika z njegovim okoljem, pri čemer gre tako za interakcijo z naravnim kakor tudi družbenim ter kulturnim okoljem, izvira iz posameznikove sposobnosti, da se z njim sooči s svojim delovanjem. Rezultat soočenja je določena stopnja kontrole glede tega, kako naj takšen posameznik v svetu deluje. Gre za proces, ki je v svoji naravi nujno telesen, simbolen in skupinski.

Soočenje posameznika s pogoji njegovega materialnega, družbenega, kulturnega, političnega, religioznega delovanja v svetu Shilling razdeli v tri zaporedne faze posameznikovega utelešenega delovanja. Za prvo fazo je značilna habitualna kontinuiteta. Kultura oziroma družba v procesu socializacije oziroma akulturacije opremi posameznika z rutiniziranimi oblikami delovanja. Navade gnezdiijo v posameznikovem živčnem sistemu, pomagajo strukturirati njegov senzorni aparat, pogojujejo njegove preference, npr. kar se tiče orientacije v fizičnem in kulturnem prostoru, ali pa na primeru organizirajo posameznikov spomin, razumevanje, način reševanja problemov in podobno. Seveda Shilling ne misli, da posameznik nima možnosti, da bi navade tudi sam oblikoval oziroma preoblikoval, je pa res, da se posamezniki pogosto vedejo v smislu slovenskega pregovora, da je navada železna srajca. Praviloma je namreč navada prej vsiljena posamezniku s strani družbe oziroma kulture, kakor pa je produkt posameznikovega avtonomnega delovanja. Vsaka navada pa mora biti na neki način uspešna, pač v tem smislu, da zadovoljuje določeno posameznikovo hotenje ali potrebo, pa čeprav je lahko posamezniku celo škodljiva. A ko pride do situacije, ko navada preneha služiti posamezniku, pride do druge faze, ki jo Shilling poimenuje s preprostim izrazom *kriza*.

Do krize, po Shillingu, pride zaradi nepremostljive razlike oziroma konflikta med družbenim in fizičnim okoljem na eni strani ter potrebami in neizpolnjenimi potencialom biološkega organizma posameznika na drugi strani. Konflikt je lahko različno intenziven, od manjše vznemirjenosti, ki jo doživi posameznik, ker mu je bilo preprečeno, da bi uveljavil določeno navado, pa vse tja do resnih težav, ki vodijo celo tako daleč, da se posameznik celo sooči z izgubo svoje lastne identitete. Še posebej v primeru hude in resne grožnje izgube identitete se pri posamezniku pojavi želja po rešitvi problema. V tem trenutku se druga faza preljuje v tretjo, ki jo Shilling opiše kot fazo posameznikove *kreativnosti*. Za zadnjo fazo je značilno, da se posameznik zaradi ogrožanja lastne identitete odloči, da bo spremenil bodisi ustroj lastne identitete bodisi ustroj družbenega ali fizičnega okolja. Pri tem je posameznik lahko bolj ali manj uspešen oziroma celo neuspešen. Na tem mestu velja posebej poudariti, da se Shilling v svoji razpravi vrača k izvornim

družboslovnim mislecem, kot so bili na primer Karl Marx, Emil Durkheim, Max Weber ali pa Georg Simmel, ki so človekovo ustvarjalnosti razlagali kot temeljno človekovo lastnost.

Osnovna struktura vseh poglavij, razen prvih dveh, v katerih Shilling analizira čikaško šolo pragmatizma, izvira iz njegovega razumevanja omenjene teoretske smeri. Shilling se v zadnjih petih poglavjih sistematično sprehodi skozi nekatere najbolj pomembne teme v sociologiji telesa. V poglavju z naslovom *Competing* govori o pasteh modernega športa, v poglavju z naslovom *Presenting* pa predvsem o izmuzljivosti oziroma problematičnosti spolne identitete. Poglavje z naslovom *Moving* je namenjeno opisu premikanja teles migrantov v mednarodnem prostoru, poglavje z naslovom *Ailing* pa je namenjeno medicini in biološki nagnjenosti človekovega telesa do »nepopolnosti« in pa bolezni, ki na koncu vodi do njegove smrti. Med najbolj presunljivimi je prav gotovo poglavje z naslovom *Surviving*, kjer se Shilling sprehodi skozi najrazličnejše oblike dehumaniziranja človeka zaradi izpostavitve krutim razmeram v koncentracijskih taboriščih, ki posameznikovem telesu ne zagotavljajo materialnih pogojev za obstoj. Zadnje poglavje z naslovom *Believing* Shilling govori o povezanosti telesa in verovanja ter religije. V vsakem od zgoraj naštetih poglavjih Shilling na sistematičen način govori o zunanjem (družbenem in fizičnem) okolju, v katerem posameznik deluje, o fazah utelešenega delovanja posameznika in o ustvarjalnih mehanizmih, ki se jih posamezniki poslužujejo, da bi se izklopali iz kriznega stanja.

A če bi si morda kdo lahko mislil, da gre pri Shillingovi navezavi na ameriški pragmatizem zgodnjega 20. stoletja zgolj za povzemanje teorije, se seveda moti. Čikaška šola sociologije še zdaleč ni bila imuna za vprašanja položaja človekovega telesa v družbi in kulturi. Pripadniki šole so ustvarili kar nekaj tekstov, ki imajo zdaj značaj klasičnih del. Vzemimo, na primer, samo Andersonovo empirično študijo *The Hobo* iz leta 1923, ki govori o potujočih delavcih v obdobju pred veliko svetovno recesijo. Čikago je bil nekakšna relejna postaja, mesto, v katerem se je za krajši čas ustavilo na tisoče fizičnih delavcev, preden so odpotovali naprej s trebuhom za kruhom. Šlo je za izredno dinamično mešanico kultur, zato nas nikakor ne more presenetiti, da so se zanje in za njihovo kulturo zanimali tudi sociologi. Druga pomembna tema čikaške šole sociologije, povezana s telesom, je bila seksualnost oziroma njena povezanost z javno moralo. Seveda pa so morali čikaški sociologi zato na koncu plačati tudi zelo visoko ceno. Ko so se mestne oblasti odločile, da v mestu naredijo (novi moralni) red, je bilo kar nekaj članov šole odpuščenih z univerze zaradi domnevno nemoralnih oblik raziskovanja, Anderson pa je svoje osebno udeleženo v raziskovanje slojev z nizkim statusom, namreč tudi sam je bil v zgodnjih najstniških letih nekaj časa potujoči delavec, plačal s tem, da je prvo redno zaposlitev dobil šele pri svojih 70 letih. Zadnji žebelj pa je v krsto čikaške šole pragmatizma verjetno zabil Herbert Blumer, ki se je raje odločil, da življenje posveti raziskovanju simbolnega družbenega sveta, bolj posvetne zadeve pa prepusti drugim.

Za konec lahko rečem, da Shillingu skozi celotno knjigo uspeva držati bralca v prijetnem in napetem branju, čeprav moram priznati, da je uvodni del knjige prav zaradi avtorjeve inovativne ideje pravzaprav tisti del, ki je najbolj udaren in svež. Osebno menim, da je Shillingovo prepletanje sociologije telesa in pragmatizma iz začetka prejšnjega stoletja, zato da bi ga znali pravilno oceniti, treba postaviti ob bok Crossleyjevemu povezovanju sociologije telesa z Merleau-Pontyjevo fenomenologijo. Edino, kar iz tega sledi, pa je, da počakamo na sociologa, ki bi mu uspelo smiselno povezati Shillinga in Crossleyja v celoto.